

Metodické centrum muzejní pedagogiky Brno

Kurz základy muzejní pedagogiky

Putování za písmenky

Edukační program

k výstavě Dobrodružství abecedy

Závěrečná práce

Silvie Kresová

Muzeum Brněnska, p.o.

Památník písemnictví na Moravě

Rajhrad 2016

Obsah

I. Úvod.....	3
II. Výstava Dobrodružství abecedy	4
2. 1 Obsah výstavy	5
2. 2 Hrací prvky ve výstavě.....	6
III. Edukační programy k výstavě Dobrodružství abecedy	7
IV. Edukační program Putování za písmenky	9
4. 1 Cíle	10
4. 2 Obsah.....	10
4. 3 Didaktické metody	14
4. 4 Organizační forma.....	15
4. 5 Didaktické prostředky	17
4. 6 Evaluace	18
V. Závěr	18
VI. Příklady dobré praxe	19
Seznam použité literatury	21

I. Úvod

Památník písemnictví na Moravě,¹ jedna z šesti poboček Muzea Brněnska, sídlí v prostorách nejstaršího moravského kláštera, Benediktinského opatství v Rajhradě.

Rajhradský klášter, založený v polovině 11. století knížetem Břetislavem, získal svoji nynější podobu během rozsáhlé přestavby, kterou projektoval barokní architekt Jan Blažej Santini-Aichel. O významu kláštera v Rajhradě jako kulturního a vědeckého centra Moravy svědčí mimo jiné pozoruhodný fond klášterní knihovny, jenž čítá na 65 000 knih, z toho 933 rukopisů a 163 prvotisků.² Po násilném zrušení kláštera v roce 1950 sloužily klášterní budovy až do roku 1990 jako sklad vojenského materiálu. V současnosti je klášterní areál postupně rekonstruován a Rajhrad je jediným místem na Moravě, kde benediktinský řád opět působí.

1. července 2005 byl Památník písemnictví otevřen veřejnosti. Tím byla pro návštěvníky zpřístupněna i část klášterních prostor, včetně historického sálu klášterní knihovny.

Hlavním cílem Památníku písemnictví, jak již vyplývá z jeho názvu, je přiblížit historii moravského písemnictví. První část stálé expozice seznamuje s literární historií 19. a 20. století. Expozice je členěna do několika okruhů: moravští spisovatelé 19. století, německy píšící autoři na Moravě, literatura psaná v nářeční podobě a poslední okruh je věnován krásné literatuře 20. století.

V roce 2008, po dokončení další fáze oprav rajhradského kláštera, byla otevřena druhá část stálé expozice Památníku písemnictví, která přináší informace o vývoji moravské literatury v období 9. - 18. století. Expozice je umístěna v několika vzájemně propojených místnostech, přičemž každá z nich je věnována určitému tématu: Velká Morava, Rukopis a tisk, Exil a domov, Věda a Věci veřejné. Stálou expozici uzavírá trezorová místnost, knihovna rukopisů a prvotisků. Zde jsou uloženy nejstarší knihy rajhradské klášterní knihovny, které si návštěvníci mohou prohlédnout přes bezpečnostní sklo.

Třetí část stálé expozice Památníku písemnictví, zpřístupněná v roce 2013, přibližuje stavební vývoj rajhradského kláštera formou videoprezentace, kterou doplňují rekonstruovaný model kláštera a Santiniho plány barokní podoby klášterního areálu. Krátký film, který návštěvníci mohou zhlédnout ve vedlejší místnosti, podrobně seznamuje s výrobou pergamenu a vznikem

¹ Dále jen Památník písemnictví.

² KROUPA, Jiří – VOBR, Jaroslav – DRLÍK, Vojen. *Benediktinský klášter v Rajhradě: Klášter – Klášterní knihovna – Památník písemnictví na Moravě*. 1. vyd. Předklášteří: Muzeum Brněnska, 2006, s. 41.

rukopisu ve středověkém skriptoriu. Zde je také pro větší názornost umístěna figurína mnicha písaře. V těsném sousedství se nachází letní refektář, prostorný sál zdobený malbami a štukovou výzdobou z 19. století, který je od roku 2013 využíván k výstavním účelům.

Kromě stálých expozic nabízí Památník písemnictví návštěvníkům i krátkodobé výstavy, jež jsou také zaměřeny literárně, ať už přibližují jednotlivé moravské autory, vydavatelství nebo zasazují písemnictví do širšího historického kontextu.

Obsah výstav a stálých expozic Památníku písemnictví společně s historií rajhradského kláštera, tedy místa, kde sídlí, umožňuje návštěvníkům pochopit zákonitosti vývoje lidské kultury, což je bezesporu jedním z cílů edukačního působení této instituce.³

V posledních několika letech je plán výstav v rajhradském Památníku písemnictví koncipován s ohledem na možnost realizace edukačních programů pro různé skupiny návštěvníků. Nejpočetněji jsou zatím zastoupeny školní skupiny, a to v širokém rozmezí od mateřských škol až po střední školy.⁴

Při samotné tvorbě výstav je snahou začleňovat do nich různé interaktivní prvky (např. skládačky, mapy, magnetické tabule) a muzejnědidaktické texty (samoobslužné pracovní listy, kvízy, omalovánky ad.), které mohou využívat individuální návštěvníci.⁵

Edukační programy vypracovávají a realizují průvodci Památníku písemnictví. Po obsahové stránce jsou programy konzultovány s kurátory výstav.⁶

II. Výstava Dobrodružství abecedy

Na jaře roku 2016 byla v Památníku písemnictví zahájena výstava Dobrodružství abecedy. Cílem výstavy bylo přiblížit hravou a poutavou formou nejen vznik a vývoj grafémů, ale také

³ ŠOBÁŇOVÁ, Petra – JOHNOVÁ ČAPKOVÁ, Michaela. *Plánování edukačních aktivit v muzeu: Od strategického plánu k přípravě edukačního programu*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2015, s. 54.

⁴ Edukační program k výstavě Loutky nikdy nespí, zaměřené převážně na dětského návštěvníka, absolvovala i skupina seniorů z Modřic.

⁵ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 116.

⁶ V dubnu 2016 byly řady zaměstnanců Muzea Brněnska, p.o., rozšířeny o muzejního pedagoga, který se v budoucnu zapojí do příprav edukačních programů.

představit jiné formy přenosu informací a v neposlední řadě i různé materiály, které se v průběhu historie ke psaní používaly.

Vernisáž výstavy proběhla 30. 3. 2016. Součástí programu bylo vystoupení divadla Paravánek, které zhlédlo kromě individuálních návštěvníků i několik desítek dětí z družiny ZŠ Rajhrad, jež přijaly na vernisáž pozvání. Památník písemnictví se i tímto způsobem snaží oslovovat pedagogy a vytvářet vazby na skupiny žáků místní školy.⁷

2. 1 Obsah výstavy

Kurátorka Mgr. Petra Pichlová rozčlenila obsah výstavy do tří základních oddílů: Historie, Gramatika a Umění. Texty oddílu Historie byly umístěny na dvou panelech, byly tedy nejobsáhlejší, a tyto panely měly žlutou barvu. Pro oddíly Gramatika a Umění bylo vyčleněno po jednom panelu, pro Gramatiku panel modrý, pro Umění panel barvy fialové. Každý oddíl dále obsahoval několik kapitol, které se podrobněji věnovaly jednotlivým tématům, to vše s ohledem na fakt, že nejen samotné téma výstavy, ale i její vizuální podoba a logická struktura ovlivňují schopnost upoutat návštěvníka.⁸

Při vstupu do letního refektáře, v němž byla výstava instalována, byl umístěn úvodní panel, který vítal návštěvníky malé i velké, čtenáře zdatné i teprve začínající. Dále seznamoval se třemi písmenky, jež provázela návštěvníky celou výstavou. Na zadní straně úvodního panelu byl ponechán prostor pro vzkazy a reakce návštěvníků na výstavu.

První panel oddílu Historie byl věnován nejstaršímu období od pravěkých jeskynních maleb, přes uzlové písmo kipu, hůlky vrubovky, egyptské hieroglyfy až po sumerské klínové písmo. Na panelu bylo umístěno několik substitučních prvků (ukázka uzlového písma kipu, hůlka vrubovka a hliněná destička s klínovým písmem).

Texty na druhém panelu oddílu Historie přinášely informace o řecké abecedě, ze které se vyvinula latinka, o tom, jak vznikaly knihy ve středověku, jakým způsobem byl vyráběn pergamen, kdy a jak se začaly tisknout knihy, co jsou inkunábule, jak se dostal papír z Číny do Evropy, i o tvorbě písma pomocí počítačových programů v současnosti. Informace

⁷ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 186.

⁸ Tamtéž, s. 215.

doplňoval další substituční prvek, a to vosková destička, kterou ve starověku ke psaní používali Řekové a Římané.

Oddíl Gramatika popisoval počátky českého písemnictví, vznik hlaholice, proč se Cyrilu a Metodějovi říkalo Crha a Strachota, kde se vzaly háčky a čárky a proč byly spřežky nahrazeny diakritickými znaménky, co jsou bohemika, kalky a jak vypadala živá abeceda Jana Amose Komenského.

Třetí oddíl Umění pojednával o poetismu, uměleckém svazu Devětsil, experimentální poezii, stejně jako o typografii, různých typech a velikosti písma a nejznámějších tiskařích a tvůrcích písma.

Na všech panelech byly texty doplněny množstvím obrázků a fotografií. Písmenkoví průvodci „promlouvali“ k návštěvníkům z každého panelu, kladli jim otázky (např. *Už ti někdo řekl, že u něj máš vroubek? Co to znamená?*) a dávali různé úkoly (*Nakresli vlastní iniciálu ad.*).

Na výstavě tedy došlo k propojení prvků explikačních (texty) s prvky referenčními (fotografie, obrázky) a prvky substitučními (ukázka hliněné a voskové destičky, uzlového písma kipu ad.).⁹

Výstavu graficky zpracovaly výtvarnice MgA. Veronika Golianová a BcA. Kateřina Hikadová. Podílely se i na výtvarné podobě plakátů, propagačních letáků, pracovních listů a některých hracích prvků ve výstavě.

2. 2 Hrací prvky ve výstavě

Jedním z mnoha hracích prvků, jež doplnily výstavní panely, byla křídlová tabule s předkreslenými cviky na uvolnění ruky a písmeny z písanky. Tabule však sloužila i jako prostor pro vyjádření návštěvníků dle vlastní fantazie.

Dále byl do výstavy vytvořen panel s magnetickým povrchem, na kterém byla z jedné strany instalována slepá mapa zahrnující Evropu a Blízký východ společně s 34 magnety. Na nich byly vyobrazeny buď různé druhy písma, portréty osobností, letopočty nebo nápisy (např. papyrus, hliněné tabulky, iniciála, hieroglyfy, Cyril a Metoděj ad.), obsahově navázané na informace, které byly uvedeny v prvním oddílu výstavy Historie. Na druhé straně panelu se

⁹ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní expozice jako edukační médium 2. díl: Výzkum současných českých expozic*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014, s. 356-357.

nacházela magnetická písmenka, ovšem rozstříhaná na několik částí, z nichž bylo možné skládat i různé obrázky, např. postavy, obličeje a jiné.

V zadní části sálu letního refektáře byl umístěn velký koberec. Zde byly k dispozici skládačky – pět obrázků rozdělených na devět částí. Obrázky se vztahovaly k básničkám, jež byly vedle obrázku na skládačce také uvedeny, to vše společně pak představovalo určité písmeno (např. K - knoflík, R - rak, L – letadlo).

Vedle skládaček se na koberci nacházelo 25 různobarevných kostek z lepenky. Na každé ze šesti plošek kostky byla různými fonty natištěna písmena či dvojhlásky.

Dále si návštěvníci mohli vyzkoušet psaní textů na třech mechanických strojích zapůjčených z Technického muzea v Brně. Jednalo se o různé typy psacích strojů různého stáří – Underwood, Consul a Facit. Mechanické psací stroje doplnil Pichtův stroj ze sdružení Teiresiás určený pro psaní Braillova písma.

V neposlední řadě byla do výstavy vyrobena razítka se znaky hlaholice, na jejichž horní straně byl uveden nejen znak v hlaholici, ale i odpovídající písmeno v latině. Tak si návštěvníci mohli natisknout celá slova i věty písmem, které používali naši předkové.

Na stolicích pak byly umístěny jednak dětské knihy vztahující se svým obsahem k abecedě, jež poskytla Památníku písemnictví různá nakladatelství, jednak omalovánky – iniciály užívané v době románské, gotické i v období renesance.

Zakomponování všech výše zmíněných hracích prvků bylo vedeno snahou zatraktivnit výstavu pro návštěvníky, umožnit jim dotýkat se předmětů ve výstavě a manipulovat s nimi, tedy vytvořit různé „hands-on“ aktivity.¹⁰

III. Edukační programy k výstavě Dobrodružství abecedy

Již od počátku byla výstava Dobrodružství abecedy koncipována s ohledem na realizaci edukačních programů. Kurátorka výstavy společně s výtvarnicemi proto úzce spolupracovaly i s průvodci – lektory.

¹⁰ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 219.

K výstavě byly připraveny edukační programy pro široké spektrum školních skupin, od dětí navštěvujících mateřské školy až po studenty středních škol. S ohledem na věk, předpokládané znalosti a fyzické i mentální schopnosti¹¹ těchto cílových skupin byly vytvořeny tři edukační programy. Program s názvem *ABCD kočka přede* byl určen pro děti z mateřských škol, *Putování za písmenky* byl program vytvořený pro žáky I. stupně základních škol, žáci II. stupně základních škol a studenti navštěvující střední školy mohli absolvovat program nazvaný *Písmo napříč staletími*.

Pro každý z těchto edukačních programů byl vyhotoven propagační leták, který kromě názvu, cílové skupiny a dalších praktických informací obsahoval i tři motivační otázky, jež měly stručně nastínit obsah jednotlivých edukačních programů.¹² Propagační letáky byly do škol rozesílány jednak elektronicky, jednak fyzicky, a to do vzdělávacích zařízení, které se nacházejí v blízkosti Rajhradu. Opomenuty nebyly zejména školy, jejichž třídy již v minulosti edukační programy v Památníku písemnictví navštívily. Dále byly propagační letáky v elektronické podobě vyvěšeny na stránkách Muzea Brněnska, p.o.

Pracovní listy o čtyřech stranách formátu A5 byly vytvořeny přeložením jednoho listu A4. Byly vyhotoveny ve třech variantách – A, B, C – od nejjednodušší po obsahově nejtěžší.¹³ Nekopírovaly však rozdělení programů do tří skupin. Pracovní listy nebyly určeny pro děti z mateřských škol, u nichž se nepředpokládá větší znalost písmen. V pracovních listech záměrně nebylo uvedeno, pro které konkrétní ročníky jsou vypracovány (např. 3. – 5. třída). Jak se v minulosti v praxi ukázalo, jsou znalosti a schopnosti třídních kolektivů velmi individuální. Vzhledem k tomu, že pracovní listy plnily zejména úlohu upevňovací a kontrolní,¹⁴ pomáhaly tedy fixovat poznatky získané v první části edukačního programu, měl lektor prostor odhadnout možnosti dané školní skupiny a podle toho zvolit příslušnou variantu pracovního listu.

V další části této práce se zaměřím na edukační program *Putování za písmenky*.

¹¹ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 225-226.

¹² Viz příloha, obr. 1-3.

¹³ Viz příloha, obr. 4-6.

¹⁴ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 249.

IV. Edukační program Putování za písmenky

Následující kapitola popisuje edukační program *Putování za písmenky* určený pro žáky I. stupně základních škol. Jsou zde uvedeny cíle, obsah, didaktické metody, organizační forma a didaktické prostředky tohoto programu.

Edukační program je provázán s rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání:¹⁵

Klíčové kompetence

- komunikativní – žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim a vhodně na ně reaguje; rozumí různým typům textů, záznamů a obrazových materiálů
- k učení – žák uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí; vyhledává a třídí informace
- k řešení problémů – žák vyhledá informace vhodné k řešení problému
- občanské – žák respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Vzdělávací oblasti

Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura

Cíle jednotlivých oblastí dle RVP ZV:

- pochopení jazyka jako prostředku historického a kulturního vývoje národa
- respektování kulturní rozmanitosti
- orientace ve světě informací
- časové a místní propojování historických, zeměpisných a kulturních informací
- rozvíjení zájmu o současnost a minulost vlastního národa i jiných kulturních společenství

¹⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2016 [cit. 18. 5. 2016]. Dostupné na World Wide Web <http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf>.

4. 1 Cíle

Pro edukační program *Putování za písmenky* byly stanoveny dílčí cíle, a to jak cíle kognitivní, jež určují, co se mají návštěvníci z výstavy dozvědět, tak cíle afektivní, zaměřené na názory, pocity a estetické vnímání, ale i cíle psychomotorické, podporující smyslové vnímání a pohybovou koordinaci.¹⁶

Co se týká oblasti *kognitivní*, během edukačního programu se žáci dozvěděli o různých formách přenosu informací (obrázkové písmo - hieroglyfy, klínové a uzlové písmo, hůlky vrubovky, hlaholice, latinka). Uvědomili si, že i v dnešní době se dorozumíváme pomocí obrázků – piktogramů. Žáci se dále seznámili s materiály užívanými v minulosti k zaznamenání písma, v některých případech i kdy a kde se používaly (papyrus v Egyptě, hliněná destička, vosková destička v Řecku, pergamen ve středověku v Evropě, ručně vyráběný papír) a také s novými termíny (piktogram, hieroglyf, iniciála, pergamen, rukopis, spřežka). Poznali i některé etapy historického vývoje písma na našem území (hlaholice, latinka a její přizpůsobení se českému jazyku odstraněním spřežek).

V oblasti *afektivní* měli žáci možnost vnímat písmo v jeho mnohotvárnosti jako estetický prvek (od hieroglyfů přes klínové písmo, hlaholici až po zdobené rukopisy a tisky), dále uvědomit si význam vynálezu knihtisku, papíru, zjednodušení českého pravopisu odstraněním spřežek, a také začít vnímat knihu jako předmět umělecké hodnoty nejen pro její obsah, ale i s ohledem na její zpracování, zdobení, vazbu, ilustrace.

Dovednosti žáků v oblasti *psychomotorické* byly rozvíjeny při psaní na křídové tabuli opačným směrem, než je u nás v současnosti obvyklé, při skládání písmenek na magnetické tabuli, při hře s kostkami a při skládání obrázků s říkankami, kde byla podmínkou úspěchu i vzájemná spolupráce ve skupině. Pohybová koordinace dětí byla dále nezbytná během psaní na mechanických psacích strojích a při vytváření textu v hlaholici pomocí razítek.

4. 2 Obsah

Výstava Dobrodružství abecedy byla nainstalována do sálu letního refektáře, který se nachází nedaleko vstupních prostor muzea. Po příchodu byli žáci uvedeni do předsálí letního refektáře, kde si mohli odložit batohy, popř. oblečení (bundy, čepice). Na předsálí letního refektáře navazuje chodba s toaletami. Lektor se domluvil s pedagogickým doprovodem

¹⁶ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 227.

skupiny, kolik času potřebují žáci na přípravu a kdy bude program začínat. Cílem bylo navodit ještě před začátkem edukačního programu příjemnou atmosféru, pohodu a důraz byl kladen i na vstřícné přijetí.¹⁷

Na začátku byli žáci shromážděni před zavřenými dveřmi letního refektáře. Lektor se s dětmi přivítal a ptal se: *Víte, v jaké budově se nacházíme? Jak se jmenuje muzeum, které zde sídlí? Jakou výstavu jste si přišli prohlédnout?*

Po vstupu do letního refektáře byli u úvodního panelu žákům představeni písmenkovi průvodci výstavou a děti byly vyzvány, aby se pohodlně usadily na koberecích uprostřed sálu. Lektor pokládal otázky: *Co si představíte, když se řekne „abeceda“? Dá se dorozumívat i jinak?* Následovalo povídání o pravěku, lektor pro větší názornost používal obrázky s ukázkami jeskynních maleb.¹⁸ Děti opět odpovídaly na otázky: *Proč pračlověk maloval v jeskyních? Co je na malbách znázorněno? Jaká zvířata tehdy žila?*

Poté se lektor ptal žáků: *Víte, že se lidé dorozumívali i pomocí uzlů? Že existuje uzlové písmo?* Lektor s dětmi přešel k prvnímu panelu oddílu Historie, kde byla umístěna ukázka uzlového písma, vysvětlil, jak a kde se používalo. Dále lektor hovořil o způsobu užití hůlek vrubovek za pomoci dalšího substitučního prvku. Zde také lektor objasnil rčení: *Máš u mě vroubek*. Poté byly děti nasměrovány k další straně panelu, kde se seznámily s klínovým písmem a jeho technikou, hádaly, z čeho je vyrobena destička, kterou si mohly osahat. Následovalo povídání o obrázkovém písmu užívaném v Egyptě, o pyramidách, i o šáchoru, rostlině, ze které byly vyráběny papyrové svitky. Dětem byly kladeny otázky: *Víte, že se pomocí obrázků dorozumíváme i my v dnešní době? Slyšely jste někdy slovo „piktogram“?*

Děti byly vyzvány, aby našly deset malých kartiček s piktogramy, které lektor před začátkem edukačního programu rozmístil v sále letního refektáře. Poté, co úkol splnili, si žáci opět sedli do kruhu s lektorem na koberec uprostřed sálu, aby se dozvěděli o tom, že piktogramy nás buď informují, něco nám zakazují, anebo se jedná o dopravní značky. Všechny děti obdržely po jedné kartičce s piktogramem, měly vysvětlit, co nám piktogram říká, a přiřadit svoji

¹⁷ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 187.

¹⁸ Zalamínované obrázky o rozměru A4 byly zařazeny do programu na několika místech, aby doplnily výklad k danému tématu. I když je na výstavních panelech umístěno velké množství obrázků a fotografií, bylo v praxi zjištěno, že obrázek o velikosti např. 10 x 15 cm dobře nevidí všichni žáci ve skupině, která čítá v některých případech až 30 osob.

kartičku k listům s nápisy *Informace, Zákazy, Dopravní značky*, které lektor umístil doprostřed kruhu na koberce. Nakonec bylo lektorem zdůrazněno, že piktogramům rozumí lidé bez ohledu na národnost a jazyk, kterým se dorozumívají.

Následovalo krátké povídání o voskových destičkách, jež byly používány v Řecku a Římě. Pro účely edukačního programu byly vyrobeny dvě voskové tabulky, které si žáci mohli osahat, či přivonět k nim a zkusit uhodnout, z jakého materiálu jsou destičky vyrobeny. Lektor kladl otázky: *Jakým směrem píšeme? Myslíte, že tomu tak bylo vždy?* Dětem bylo vysvětleno, že Řekové začali jako první psát zleva doprava, jako dnes píšeme my, ale dříve psali způsobem zvaným bustrofedon, tedy „jak orá býk“. Lektor přešel ke křídové tabuli (děti sedící stále na kobercích se jen otočily směrem k němu), kde křídou názorně předvedl, jakým směrem Řekové původně psali.

Aby lektor lépe objasnil, jak vznikaly knihy ve středověku, přešel s žáky do místnosti, která bezprostředně sousedí s letním refektářem a kde je instalována figurína mnicha písaře.¹⁹ Děti si instalaci prohlédly a následně odpovídaly na otázky: *Čím psal písař? Používal ke psaní papír? K čemu potřeboval hmoždír?* Seznámily se s dalším materiálem užívaným ke psaní – pergamenem a s přípravou inkoustu. Dozvěděly se, že ve středověku, kdy žili králové, princezny a rytíři, byly knihy opisovány většinou mnichy v kláštorech.

Poté se vrátily zpět do refektáře na koberce, kde měly možnost si prohlédnout maketu žaltáře, jehož originál pochází z počátku 14. století. Lektor upozornil na obal knihy – zdobenou vazbu, listoval maketou rukopisu a ukazoval kromě textu psaného rukou iniciály. Žáci si mohli vyzkoušet, jak je kniha těžká, a nejen zrakem, ale i hmatem vnímat zdobení vazby. Dále lektor vysvětlil termín *rukopis* (knihy opisovaná rukou) a pojem *iniciála* (první zdobené písmeno části textu) a seznámil děti se současným významem tohoto termínu. Poté se lektor zeptal: *Víte, že i dnes používáme iniciály? A víte jak?* Jako příklad uvedl své jméno a příjmení a své iniciály. Pokud žáci chtěli, mohli po vyzvání také říci své jméno a příjmení a své iniciály. Následně byly děti vyzvány, aby se přesunuly k druhému panelu oddílu Historie, kde si mohly prohlédnout další ukázky zdobení rukopisů.

Na druhé straně tohoto panelu se žáci seznámili s vynálezem knihtisku, jeho technikou a se jménem jeho vynálezce, Johannem Gutenbergem. Dozvěděli se, z čeho byl původně vyráběn

¹⁹ Viz příloha, obr. 7

papír. Zde byly žákům k dispozici archy ručně vyrobeného papíru, a tak měli možnost hmatem zjistit, jak se jeho struktura liší od dnes používaného papíru.

V další části edukačního programu lektor s žáky přešel k panelu oddílu Gramatika, kde zmínil hlaholici, písmo vytvořené svatým Cyrilem a používané na našem území v období Velké Moravy. Následovaly informace o spřežkách a vzniku diakritických znamének, které patrně zavedl Jan Hus.²⁰

Poté žáci vyplňovali pracovní listy.²¹ Pro žáky nižších ročníků I. stupně základních škol byl určen pracovní list, varianta A,²² pro žáky vyšších ročníků I. stupně základních škol pracovní list, varianta B.²³ Toto rozdělení však nebylo striktní. Znalosti a schopnosti třídních kolektivů bývají rozdílné, proto lektor na základě spolupráce v první části edukačního programu zvolil teprve v průběhu programu variantu pracovního listu vhodnou pro danou skupinu. Informace potřebné k vyhotovení pracovních listů se žáci dozvěděli v předchozí části edukačního programu, měli tak při práci s pracovním listem možnost zopakovat si nové poznatky. Pokud si však nebyli odpovědi jisti, mohli vyhledat správné odpovědi na panelech ve výstavě, k čemuž je lektor přímo vybídl. U varianty B měli žáci na stolcích ke splnění některých úkolů k dispozici hlaholskou abecedu. Kontrola pracovních listů probíhala společně s lektorem, žáci si pracovní listy opravovali sami a tím si nové informace lépe zafixovali.

Děti se pak přesunuly do zadní části sálu, kde byly rozděleny do pěti skupin. Každé skupině bylo přiděleno pět kartonových kostek s písmeny a úkolem žáků bylo složit z písmen na kostkách co nejvíce různých slov. Úspěšné zvládnutí tohoto úkolu předpokládalo nejen schopnost kombinovat písmena, pohybovou koordinaci, ale i spolupráci dětí ve skupině. Pro žáky nižších ročníků byla zvolena jiná aktivita, a to skládání obrázků s říkankami. Děti byly opět rozděleny do skupin a každá z nich skládala jeden obrázek. Po složení si měly děti přečíst říkanku na skládačce. Lektor pak se všemi žáky obcházel složené obrázky, ptal se dětí, co je na obrázku, na jaké písmenko vyobrazený předmět či zvíře začíná a děti, jež obrázek skládaly, přednesly říkanku, kterou si osvojily během skládání.

²⁰ Tuto část absolvoval lektor s žáky vyšších ročníků I. stupně základních škol, kteří se již seznámili s dějinami našeho státu v hodinách vlastivědy.

²¹ Pro žáky 1. ročníku byla zvolena jiná aktivita, konkrétně vybarvování omalovánek s iniciálami, a to s přihlédnutím ke krátkodobé znalosti písmen a schopnostem prvňáků pracovat s textem (zadání úkolů).

²² Viz příloha, obr. 4

²³ Viz příloha, obr. 5

V závěrečné části edukačního programu si mohly děti vyzkoušet několik praktických činností. K tomuto účelu byla ve výstavě umístěna razítka s hlaholskými znaky, na jejichž horní části je kromě znaku v hlaholici uvedeno i odpovídající písmeno v latině.²⁴ Žáci si tak mohli pomocí razítek natisknout na papír nejen své jméno, či další slova, ale i celé věty v hlaholici, písmu, které používali naši předkové. Dále měly děti možnost zahrát si na písáře a vymalovat si iniciálu pastelkami, ale též gelovými pery se třpytkami. Vymalované iniciály pak budily dojem bohatého zdobení. Další žáci mohli využít magnetickou tabuli, kde skládali písmenka, nebo křídovou tabuli a barevnými křídami zkusit psát zprava doleva jako ve starověkém Řecku. Velkému zájmu dětí se těšily mechanické psací stroje, které jim také byly k dispozici, včetně Pichtova psacího stroje ke psaní Braillova písma. V souvislosti s obrovským technickým pokrokem, s masivním rozšířením osobních počítačů, notebooků a dotykových telefonů, se stává psaní na mechanickém psacím stroji součástí historie zaznamenávání textů. Vzhledem k omezenému prostoru u křídové a magnetické tabule i omezenému počtu mechanických psacích strojů, stejně jako razítek s hlaholskými znaky se žáci při těchto činnostech střídali.

4.3 Didaktické metody

Při realizaci edukačního programu byly použity z velké části klasické výukové metody.²⁵

Jednak to byly *metody slovní monologické*, zejména výklad. Aby byl výklad efektivní, lektor hovořil srozumitelně (o pravěku, Egyptě, rukopisu), zjednodušoval (středověk byla doba, kdy žili králové, princezny, rytíři), uváděl konkrétní příklady, kladl žákům otázky (Z jakého materiálu byla vyrobena destička s klínovým písmem?). Ke zvýšení efektivnosti přispělo propojení výkladu s názorně demonstračními metodami²⁶ (např. hliněná a vosková destička, maketa středověkého rukopisu). Byla využita i další slovní monologická metoda, popis, při pozorování uzlového písma kipu, a také při práci s maketou rukopisu.

²⁴ Do výstavy Dobrodružství abecedy byla vytvořena pouze jedna sada hlaholských znaků, tedy 26 ks razítek s písmeny. Tento počet je dostačující pro individuální návštěvníky výstavy, ne však pro školní skupiny čítající v některých případech až 30 žáků.

²⁵ MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 49.

²⁶ ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody tradičního vyučování* [online]. 1. 2. 2012 [cit. 17. 5. 2016]. Dostupné na World Wide Web: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/15015/VYUKOVE-METODY-TRADICNIHO-VYUCOVANI.html>>.

Další *slovní metodou*, tentokrát *dialogickou*, aplikovanou během edukačního programu, byl rozhovor. Lektor se snažil od žáků pomocí otázek získat informace, ke kterým měli přijít logickou úvahou²⁷ (Proč pračlověk maloval v jeskyních? K čemu písař potřeboval hmoždír?).

Lektor při edukačním programu upotřebil také *metody názorně demonstrační*, a to pozorování, při němž žáci poznávali díky substitučním prvkům ve výstavě uzlové písmo, hliněnou destičku, voskovou tabulku, hůlku vrubovku, ruční papír a jiné. Dále pak práci s obrazem, která slouží jako pramen poznání prostřednictvím vizuálního sdělení,²⁸ ať už se jednalo o využití vyobrazení na panelech ve výstavě, dalšího doplňujícího obrazového materiálu, či kresby na tabuli.

Metody dovednostně praktické, zaměřené na vlastní aktivitu a činnost žáků,²⁹ byly aplikovány v závěrečné části doprovodného programu při psaní na mechanických psacích strojích, při práci s razítky s hlaholskými znaky, u křídové a magnetické tabule.

Aktivizující výukovou metodou zařazenou do obsahu edukačního programu byla *didaktická hra*, jednak hra s kostkami, při níž si žáci za pomoci znaků abecedy, jak je známe dnes, upevnili slovotvorbu a hláskovou stavbu slov, jednak skládání obrázků s říkankami, jejímž cílem bylo hravou formou fixovat znalost konkrétního písmenka pomocí vizuálního (obrázek) i slovního (říkanka) vyjádření, a také hledání piktogramů rozmístěných ve výstavním prostoru s následným výkladem zaměřeným na členění piktogramů a obsah jejich sdělení.

4. 4 Organizační forma

Pro uspořádání edukačního programu je důležité, s kým a jak pracujeme a kde edukační program probíhá. Od toho se odvíjí volba konkrétních činností, jejich střídání s ohledem na udržení pozornosti dětí a také množství informací, které žákům lektor předkládá (v případě vyšších ročníků I. stupně ZŠ budou poskytované informace rozsáhlejší a podrobnější než u dětí mladších).

²⁷ ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody tradičního vyučování* [online]. 1. 2. 2012 [cit. 17. 5. 2016]. Dostupné na World Wide Web: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/15015/VYUKOVE-METODY-TRADICNIHO-VYUCOVANI.html>>

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

V zásadě byla při realizaci edukačního programu uplatněna forma *hromadné (frontální) výuky*, jejímž hlavním cílem je, aby si žáci osvojili maximální rozsah poznatků,³⁰ s aplikací různých výukových metod – výklad u výstavních panelů, popis a pozorování substitučních prvků a zobrazení. Během edukačního programu byla zastoupena etapa osvojování nových poznatků, jejich opakování, upevňování a ověřování (vyplňování pracovních listů a jejich kontrola), i etapa vytváření dovedností³¹ (psaní na mechanických psacích strojích, práce s razítky, u křídové tabule).³²

Frontální výuka byla doplněna prvky *otevřeného učení* (rozhovor na koberci v kruhu), *kritického myšlení* (např. Evokace – Víte, že i dnes používáme iniciály? Uvědomění – vysvětlení dnešního způsobu užití jako počátečních písmen jména a příjmení, porovnání s původním významem, tedy označení zdobených písmen na začátku textu, Reflexe – odvození vlastních iniciál ze jména a příjmení), *samostatné práce žáků s textem* (při vyplňování pracovních listů v případě, že si žák nepamatuje nebo nezná správnou odpověď, je vyzván, aby v množství informací na výstavních panelech našel tu, kterou právě potřebuje). Těmito postupy jsou u žáků rozvíjeny základní myšlenkové operace, konkrétně analýza, syntéza, srovnávání, zobecňování³³ a další.

Obsah edukačního programu byl koncipován mimo jiné s ohledem na udržení pozornosti žáků. Z tohoto důvodu byla náplň programu tvořena kombinací různorodých aktivit. Sezení na koberci se střídalo s výkladem u výstavních panelů. Mezi jednotlivé bloky výkladu byla zařazena hra, hledání piktogramů, jako oddechový prvek. Prospěšným se ukázal i přechod z letního refektáře do vedlejší místnosti s instalací středověkého skriptoria.

Edukační program *Putování za písmenky* nemohl z časových důvodů a z důvodu zahlcení účastníků³⁴ pracovat se všemi informacemi obsaženými ve výstavě Dobrodružství abecedy.

³⁰ MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 133.

³¹ *Organizační formy výuky* [online]. [cit. 17. 5. 2016]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.pf.ujep.cz/obecna-didaktika/pdf/Organizacni_formy_vyuky.pdf>.

³² Vytváření dovedností podporovaly i některé úkoly v pracovních listech, např. varianta A, úkol č. 3 *Dokresli do textu vlastní iniciálu*.

³³ MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 155.

³⁴ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 229.

Program se zaměřil zejména na oddíl Historie a na některá témata oddílu Gramatika³⁵ tak, aby množství nových poznatků byli žáci I. stupně ZŠ schopni absorbovat.

4. 5 Didaktické prostředky

Při realizaci edukačního programu *Putování za písmenky* byly využity téměř všechny substituční a hrací prvky zakomponované do výstavy Dobrodružství abecedy:

- uzlové písmo kipu
- hůlka vrubovka
- hliněná destička s klínovým písmem
- voskové tabulky
- skládačky s obrázky a říkankami
- kostky s písmeny
- razítka s hlaholskými znaky, polštářky s razítkovou barvou
- mechanické psací stroje, Pichtův psací stroj
- křídová tabule, barevné křídly
- omalovánky s iniciálami, pastelky, gelová pera

Další pomůcky a tištěné materiály pro edukační program:

- pracovní list, varianta A nebo B, tužky
- hlaholice s odpovídajícími znaky abecedy
- kartičky s piktogramy
- maketa středověkého rukopisu
- obrázky doplňující výklad

Nezbytná je pečlivá příprava prostředí a pomůcek ke zvoleným aktivitám³⁶ před začátkem každého edukačního programu.

³⁵ Třetí oddíl Umění byl zařazen do edukačního programu *Písmo napříč staletími* pro žáky II. stupně ZŠ a studenty SŠ.

³⁶ JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 233.

4. 6 Evaluace

Důležitou součástí edukačního programu v muzeu by mělo být jeho hodnocení. V základu se jedná o dvě roviny, a to hodnocení pro účastníky programu a hodnocení z pohledu muzejního pedagoga.³⁷

Žáci měli možnost shrnout a utřídit si získané informace při vyplňování pracovních listů. Po kontrole pracovních listů lektor kladl dětem otázky: *Co jste se dozvěděli nového? Co vás nejvíce zaujalo? Chtěli byste se na něco zeptat?*

V rámci sebereflexe muzejní pedagog sleduje úspěšnost programu stran průběhu programu a dosažení zamýšlených cílů,³⁸ zda byly aktivity a metody vhodně zvoleny pro cílovou skupinu návštěvníků.

Lze konstatovat, že žáky, kteří doposud program *Putování za písmenky* navštívili, téma edukačního programu zaujalo, se zájmem čerpali nové informace při výkladu a zapojili se do připravených aktivit. Některé školní skupiny zanechaly své vzkazy na úvodním panelu výstavy v prostoru k tomu vyhrazeném, kde mimo jiné hodnotily právě absolvovaný program. Za pozitivní lze považovat i nápad pedagogů vystavit omalovánky iniciál ve škole.

V. Závěr

Rozhodnutí vytvořit edukační programy k výstavě Dobrodružství abecedy bylo vedeno snahou Památníku písemnictví a jeho zaměstnanců navázat na úspěšné programy k výstavám, realizované v předchozích letech.

Nejprve bylo třeba zvolit vhodné téma výstavy a poté i její obsah tak, aby nabídka edukačních programů zaujala oslovené pedagogy a vzdělávací instituce. S potěšením lze konstatovat, že programy *ABCD kočka přede*, *Putování za písmenky* i *Písmo napříč staletími* jsou vnímány³⁹ jako tematicky i obsahově přínosné v procesu vzdělávání, o čemž svědčí zájem pedagogů tyto programy se školními skupinami navštívit.

³⁷ Tamtéž, s. 232.

³⁸ Tamtéž, s. 233.

³⁹ Programy budou v nabídce Památníku písemnictví i po odevzdání této závěrečné práce v květnu 2016, a to do konce října 2016.

Jednotlivé edukační programy k výstavě Dobrodružství abecedy byly koncipovány s ohledem na věk, dosažené znalosti a schopnosti konkrétních cílových skupin. Od toho se odvíjelo množství informací podávaných během programu, využití různých výukových metod, substitučních a hracích prvků ve výstavě a střídání činností tak, aby absolvování programu bylo pro žáky příjemným zážitkem, popřípadě se stalo motivem pro další návštěvu muzea.

VI. Příklady dobré praxe

Cílová skupina: žáci I. stupně ZŠ

Tematická oblast: historie, umění

Téma: písmo a jeho formy, materiály používané ke psaní, jiné způsoby přenosu informací

Cíl: přiblížit vývoj písma; seznámit s druhy písma – obrázkové a klínové písmo, hlaholice, latinka, s psacími materiály – papyrus, hliněná a vosková destička, pergamen, papír; vysvětlit pojem vrubovka, uzlové písmo, rukopis, iniciála, piktogram ad.

Stručný popis programu:

Úvod, téma pravěk a jeskynní malby

Výklad u panelu s použitím substitučních prvků, téma uzlové písmo, hůlky vrubovky, klínové písmo, hieroglyfy

Hra – hledání piktogramů s následným výkladem zaměřeným na jejich členění a obsah sdělení

Výklad na téma vosková destička (substitut), směr psaní bustrofedon (názorná ukázka na křídové tabuli)

Popis modelu středověkého skriptoria, práce mnicha písaře a psacích potřeb

Ukázka makety rukopisu, vysvětlení pojmů rukopis a iniciála

Výklad u panelu – téma knihtisk, ručně vyráběný papír, Velká Morava, hlaholice, spřežky a jejich odstranění – zavedení diakritiky

Vyplňování a kontrola pracovních listů, vybarvování omalovánek – iniciály

Hra – skládání slov z písmen na kostkách, popř. skládání obrázků s říkankami

Praktické činnosti – psaní na mechanických psacích strojích, skládání písmen na magnetické tabuli, psaní zprava doleva na křídové tabuli, tisk hlaholských znaků razítky

Použité metody:

1. Metody slovní – monologické (odborný výklad, popis vybraných výstavních panelů a předmětů), dialogické (rozhovor)
2. Metody názorně-demonstrační – pozorování, práce s obrazem
3. Metody dovednostně-praktické – psaní zprava doleva, skládání písmenek, vybarvování iniciál, použití mechanických psacích strojů a razítek s hlaholskými znaky
4. Didaktická hra – skládání obrázků s říkankami, hra s kostkami, hledání piktogramů

Použité pomůcky a tištěné materiály:

Substituty a hrací prvky - uzlové písmo kipu, hůlka vrubovka, hliněná destička s klínovým písmem, voskové tabulky, skládačky s obrázky a říkankami, kostky s písmeny, razítka s hlaholskými znaky, polštářky s razítkovou barvou, mechanické psací stroje, Pichtův psací stroj, křídlová tabule, barevné křídly, omalovánky s iniciálami, pastelky, gelová pera

Další pomůcky a tištěné materiály - pracovní list, varianta A nebo B, tužky, hlaholice s odpovídajícími znaky abecedy, kartičky s piktogramy, maketa středověkého rukopisu, obrázky doplňující výklad

Provázanost s RVP:

Klíčové kompetence – občanské, komunikativní, k učení, k řešení problémů

Vzdělávací oblasti - Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura (Výtvarná výchova)

Četnost programu:

V období 12. 4. - 20. 5. 2016 navštívilo doprovodný program 8 tříd I. stupně ZŠ o celkovém počtu 159 dětí

Autoři a realizace programu:

Silvie Kresová (ve spolupráci s Lenkou Vágnerovou, Petrou Pichlovou, Veronikou Golianovou)

Muzeum Brněnska, p.o., pobočka Památník písemnictví na Moravě, Rajhrad

Seznam použité literatury

- KROUPA, Jiří – VOBR, Jaroslav – DRLÍK, Vojen. *Benediktinský klášter v Rajhradě: Klášter – Klášterní knihovna – Památník písemnictví na Moravě*. 1. vyd. Předklášteří: Muzeum Brněnska, 2006, 48 s.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra – JOHNOVÁ ČAPKOVÁ, Michaela. *Plánování edukačních aktivit v muzeu: Od strategického plánu k přípravě edukačního programu*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2015, 118 s. ISBN 978-80-244-4626-4.
- JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, 298 s. ISBN 978-80-7315-207-9.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní expozice jako edukační médium 2. díl: Výzkum současných českých expozic*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014, 467 s. ISBN 978-80-244-4394-2.
- DOLÁK, Jan – HOLMAN, Pavel – JAGOŠOVÁ, Lucie – JŮVA, Vladimír – MRÁZOVÁ, Lenka – ŠERÁK, Michal – ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Základy muzejní pedagogiky. Studijní texty*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2014, 103 s. ISBN 978-80-7028-441-4.
- MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, 219 s. ISBN 80-7315-039-5.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2016 [cit. 18. 5. 2016]. Dostupné na World Wide Web <http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf>.
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody tradičního vyučování* [online]. 1. 2. 2012 [cit. 17. 5. 2016]. Dostupné na World Wide Web: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/15015/VYUKOVE-METODY-TRADICNIHO-VYUCOVANI.html>>
- Organizační formy výuky* [online]. [cit. 17. 5. 2016]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.pf.ujep.cz/obecna-didaktika/pdf/Organizacni_formy_vyuky.pdf>.

Příloha

Obr. 1 Propagační leták k programu ABCD kočka přede

ABCD kočka přede
.....
*doprovodný program
pro děti z mateřských škol*
.....
12. 4. – 27. 10. 2016

Víte, jak psali staří Egypťané?
A jak vypadá ručně psaná kniha?
Znáte říkanky s písmenky?

To vše a ještě mnohem více se dozvíte
na výstavě Dobrodružství abecedy během
doprovodného programu.

vstupné
15 Kč | doprovod zdarma
délka programu
45—60 minut (lze přizpůsobit dle potřeby)

objednávky a bližší informace:
T +420 547 229 126
prohlidky.rajhhrad@muzeumbrnenska.cz

Muzeum Brněnska
PAMÁTNÍK
PÍSEMNOSTI
NA MORAVĚ

Památník písemnictví na Moravě
areál benediktinského kláštera
Klášter 1, 664 61 Rajhrad

otevírací doba
otevřeno denně kromě pondělí
březen—duben | 9.00—16.00
květen—říjen | 9.00—17.00
www.muzeumbrnenska.cz

Obr. 2 Propagační leták k programu Putování za písmenky

Putování za písmenky

*doprovodný program
pro žáky 1. stupně základních škol*

12. 4. – 27. 10. 2016

Víte, co jsou vrubovky?
Jaký je rozdíl mezi papyrem a papírem?
A kde se vzaly háčky a čárky?

To vše a ještě mnohem více se dozvíte
na výstavě Dobrodružství abecedy během
doprovodného programu.

vstupné
28 Kč | doprovod zdarma

délka programu
45 – 60 minut (lze přizpůsobit dle potřeby)

objednávky a bližší informace:
T +420 547 229 126
prohlidky.rajhrad@muzeumbrnenska.cz

Památník písemnictví na Moravě
areál benediktinského kláštera
Klášteř 1, 664 61 Rajhrad

otevírací doba
otevřeno denně kromě pondělí
březen – duben | 9.00 – 16.00
květen – říjen | 9.00 – 17.00

www.muzeumbrnenska.cz

Muzeum Brno
PAMÁTNÍK
PÍSEMNICTVÍ
NA MORAVĚ

Logo of the European Union, Norway Grants, Jihomoravský kraj, and ROP (Rural Operational Program).

Obr. 3 Propagační leták k programu Písmo napříč staletími

Písmo napříč staletími

*doprovodný program
pro žáky II. stupně základních škol
a studenty středních škol*

12. 4. – 27. 10. 2016

Víte, kdo vynalezl tečku nad „i“?
Co jsou bohemika a kalky?
Jakou velikost má typografický bod a proč?

To vše a ještě mnohem více se dozvíte
na výstavě Dobrodružství abecedy během
doprovodného programu.

Muzeum Brněnska
PAMÁTNÍK
PÍSEMNICTVÍ
NA MORAVĚ

Památník písemnictví na Moravě
areál benediktinského kláštera
Klášter 1, 664 61 Rajhrad

otevírací doba
otevřeno denně kromě pondělí
březen—duben | 9.00—16.00
květen—říjen | 9.00—17.00

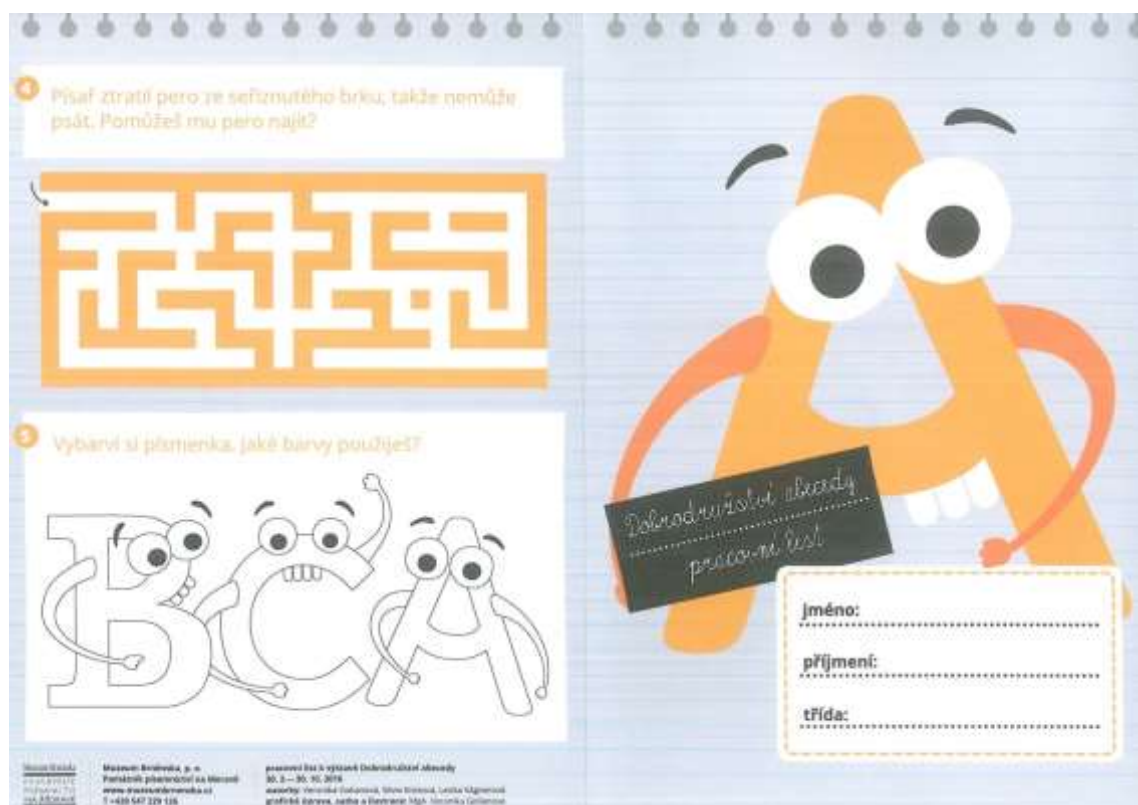
vstupné
28 Kč | doprovod zdarma

délka programu
60 minut (lze přizpůsobit dle potřeby)

objednávky a bližší informace:
T +420 547 229 126
prohlídky.rajhrad@muzeumbrnenska.cz

www.muzeumbrnenska.cz

Obr. 4 Pracovní list, varianta A

Obr. 5 Pracovní list, varianta B

6 Napadá tě, o čem si středověcí písaři a iluminátoři mohli povídat, na co mysleli a co tvořili? Svoje komentáře napiš do bublin.

7 Zkus se vžít do role tvůrce písma – typografa a vytvoř vlastní originálně pojaté písmeno. Inspirovat se můžeš obrázky z výstavy.

Jméno:

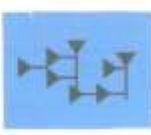
Příjmení:

Třída:

WUOLAH BROSCHKE, s. r. o.
 Pracovní listy pro děti a mládež
 www.wuolahbroschke.cz
 T +420 567 229 126

Pracovní list k výstavě Dobrodružství obecny
 22. 3. – 10. 10. 2019
 zastupitelé: Věra Čížková, Tereza Křivá, Lenka Váňková
 grafická úprava: Lukáš a Barbora Háj, Věra Čížková

1 Spoj obrázek s názvem písma. Víš, kde se toto písmo užívalo?

hlaholice

hieroglyfy

klinové písmo

2 Odpověz ano | ne. Pokud odpovíš ne, změň větu tak, aby byla pravdivá.

- a) Egypťané používali ke psaní papír.
- b) Sumerové psali na hliněné destičky.
- c) Ve středověku se pergamen vyráběl z kůry a hadrů.
- d) Voskové destičky se ke psaní používaly v Austrálii.
- e) Jeskynní malby vznikaly v pravěku.

3 Jak bude vypadat tvoje jméno napsané hlaholicí?

.....

4 Háčky a čárky zjednodušily náš pravopis. Nahradily dříve užívané spřežky, tedy více písmen, které označují jednu hlásku. Následující slova jsou napsaná s použitím spřežek. Jak tato slova píšeme dnes?

czyezza czizzarsie

chcazzuy prszed

Zakroužkuj správnou možnost:

Háčky a čárky nazýváme **diakritická** | **dialektická** znaménka.

5 Uhadneš, kdo je na obrázku? Víš, čím se proslavil?

.....

.....

.....

.....

Obr. 6 Pracovní list, varianta C

7 Zkus se vžít do role tvůrce písma - typografa a vytvoř vlastní originální pojaté písmeno. Inspirovat se můžeš obrázky z výstavy.

8 Prohlédni si obrázky z výstavy. Vymysli si krátký příběh, ve kterém použiješ všechny předměty a postavy z obrázku. Příběh si napiš.

.....

.....

.....

.....

Dobrodružství obecně pracovní list

jméno:

příjmení:

třída:

Ilustrace: Petr Pátek
Fotografie: Petr Pátek
Manuskript: Petr Pátek
Noviny: Petr Pátek

Manuskript: Petr Pátek
Fotografie: Petr Pátek
Manuskript: Petr Pátek
Noviny: Petr Pátek

pracovní list k výstavě Dobrodružství obecně
30. 8. – 31. 10. 2018
adresa: Vědecká knihovna, Štěstí 1000, Praha 1
grafická úprava: Kateřina Štěpánková, Petr Pátek

1 Spoj obrázek s názvem písma. Víš, kde se toto písmo užívalo?

hieroglyfy **hieroglyfy** **klínové písmo**

.....

.....

2 Vysvětli následující pojmy:

a) iluminace

b) pergamen

c) iniciála

d) palimpsest

e) inkunábule

f) copyright

3 Jak bude vypadat tvoje jméno napsané hieroglyfy?

.....

4 Přepiš s pomocí předlohy otáčku psanou hieroglyfy a správně na ni odpověď:

.....

odpověď:

5 Háčky a čárky zjednodušily náš pravopis. Náhradily dříve užívané spřežky. Teď více písmen, které označují jednu hlásku. Následující slova jsou napsaná s použitím spřežek. Jak tato slova píšeme dnes?

czyezna cizzarsie

chczazuy przed

Která písmena používáme dnes místo těchto spřežek?

cz- zz- chz- ye- rs-

6 Uhadneš, kdo je na obrázku? Víš, čím se proslavil a jaké době žil?

.....

.....

.....

.....

Obr. 7 Mnich pisař

Fotodokumentace z průběhu doprovodného programu

